

Kulturmiljöfunktionen
Antikvarie Anders Gottberg
Direktnr 023-81 746
Faxnr 023-81 228
anders.gottberg@lansstyrelsen.se

Evertsbergs samfällighetsförvaltning

Kapellrundan 15
796 91 Älvdalen

Byggnadsminnesförklaring av Gamla skolan i Mångsbodarna, fastigheten Evertsberg 120:6, Älvdalens socken och kommun.

Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsen beslutar enligt 3 kap lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (KML) att byggnadsminnesförklara gamla skolan i Mångsbodarna belägen på fastigheten Evertsberg 120:6, Älvdalens socken och kommun.

Länsstyrelsen meddelar för byggnadsminnet följande skyddsföreskrifter enligt 3 kap 2 § KML:

1. Byggnaden på bifogade situationsplan får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I byggnadens inre får inte göras ingrepp i rumsindelning, fast inredning och ytskikt.
3. Byggnaden ska underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med för byggnaden typiska material, färger och metoder på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
4. Området kring byggnaden, som på bilagd situationsplan är markerad med en grov svart linje, ska hållas i vårdat skick. Nya byggnader får inte uppföras inom området.

Om särskilda skäl finns får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till att byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsföreskrifterna.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar ifråga om värden av det i byggnadsminnet ingående skyddsområdet.

Redogörelse för ärendet

Ansökan om byggnadsminnesförklaring inkom till Länsstyrelsen 1996-03-07. I ärendet har samråd hållits med Miljö- och byggnadsnämnden i Älvdalens kommun. Fastighetsägaren Evertsbergs samfällighetsförvaltning har godkänt ovanstående skyddsföreskrifter.

2013-02-13 beslöt... Sh
Kapellrundan 15: BM-nog. Ar
/r

Beskrivning av byggnaden

Byggnaden är en mindre skolbyggnad med fyra fönster i rad längs långsidan. I skolan finns förutom skolsalen, som upptar halva bottenplanet, också en farstu för upphängning av kläder samt ett rum och kök för lärarinnan med familj. Byggnadens planlösning och relationer är troligen efter en typhusritning från tiden.

Skolhuset är en envånings regelbyggnad under sadeltak. Taket är täckt med sinuskorrugerad röd plåt. Det ursprungliga stickspåntaket finns bevarat under plåten. I en mellantid före 1960-70-talet hade huset en taktäckning med tvåkupigt lertegel. Till det yttre är byggnaden försedd med liggande profilerad spontpanel som rödfärgats med slamfärg. Stora skolfönster finns på både gavlar och fasader. I den del av byggnaden som rymmer skolsalen finns tre fönster på gaveln. På motstående sida som rymmer lärarinnans tjänstebostad finns två. Mitt på huset finns en dubbeldörr utförd med två likstora spegeldörrar. Trappen och farstukvisten är orienterad längs fasaden. Tidstypiska figursågade konsoler fyller hörnen under farstukvistens tak. Grunden utgörs av spräckta sandstensblock, som är så släta att de kan misstas för sågade. Några av blockens ytor har böljeslagsmärken. Sandsten är vanligt förekommande i trakten och troligtvis kommer grundstenarna från det närbelägna stenbrottet.

Planlösningen yttrar sig i ett tre meter brett kapprum direkt innanför de med överljus försedda dubbeldörrarna. Till vänster finns en dubbeldörr som leder in till skolsalen. Till höger finns en enkeldörr som leder in till lärarinnebostadens kök. I golvet finns en lucka som leder till en i grunden anordnad jordkällare. Kapprummet är i stort sett genomgående med undantag för en till vinden avskärmad trappa innanför en dörr. Under trappan finns ett förvaringsutrymme. Det utrymmet delar fönster med trapphuset. Golv och innertak består, liksom i övriga delar av bottenvåningen av 6-7 tums golvbräder.

Till vänster om kapprummet finns skolsalen. Rummet är nordvänt med mycket infallande ljus. Det finns två stora fönster på varje fasadsida och tre stycken på gaveln. På ett podium finns kateder och nedanför detta en orgel. En ornamenterad gjutjärns kamin (märkt ”J o. CG Bolinder Sthlm patent no 4”) är uppställd vid sidan av sin ursprungliga och rättmätiga plats, som är en alkovförsedd skorstensmur med krön. På dess plats finns idag en modernare kamin. En vedlår finns också. Paneler är genomgående pärlspont.

Lärarinnans bostad består av kök och kammare. En spegeldörr förbinder kök och kammare. I kammaren finns liksom i köket ett fönster åt gaveln och ett på långsidan. Interiören är utformad med stående bröstpanel i likhet med skolsalen. Den övre delen av väggen har tapetserats i modern tid. Det inre hörnet har en rund brunglaserad kakelugn.

I köket saknas bröstpanelen. I ena hörnet finns härden med en inmurad kistspis. Inredningen utgörs av ett enkelt väggfast skåp, en låg bänk för att ställa upp diskbaljan samt en vedlår. Golv och tak är genomgående av plank liksom i resten av huset. Golvet är ett skurgolv medan taket målats. Vid IKS-arbeten på 1960-talet har färgen från dörrarna skrapats bort.

Till lärarinnans bostad hör även ett på vinden inrett gavelrum som tjänat som pigkammare. I övrigt är vinden oinredd och saknar golv.

Originalbänkar och andra lösa inventarier till skolsalen såldes ut i slutet av 1950-talet. Den hade då en tid lagrats i en lokal i Östäng vid Älvdalens kyrkby. Ny och tidstypisk inredning, såsom bänkar, kateder och orgel, har senare köpts in för skolsalen.

Skolan invigdes 1895. Tomtplatsen skänktes av Dys Anders Andersson. Jordägarna i Evertsberg och Mångsbo tillhandahöll timmer och annat virke till skolhuset. Timret sågades i den vattendrivna ramsågen i närheten av stenbrottet. Skolan var i bruk till våren 1916. Den första lärarinnan hette Kristina Larsson och tjänstgjorde fram till 1902. Nästa lärarinna hette Anna Nilsson och hon verkade i skolan fram till nedläggningen. Hon bodde i skolan med man och fem barn.

När den allmänna folkskolan inrättades 1842 fanns ingen skolplikt för barnen, utan folkskolereformen medförde enbart en plikt för socknen att inrätta en skola. Skolan skulle drivas lokalt, det vill säga av socknen. Skolplikt infördes först med 1882-års folkskolestadga. I början hade folkskolan ingen allmän läroplan att arbeta efter. Från och med 1878, då folkskolan blev 6-årig, lät regeringen upprätta den första förebildliga planen för lärandet. Varje socken var dock fri att utforma sin egen läroplan. Det första statliga verket för skolan inrättades 1914.

Många av barnen i socknarna hade mycket lång väg till skolan. För att även barnen i de mer avlägsna byarna i socknen skulle få sin undervisning stadgade regeringen år 1856 om stadsbidrag till ett antal mindre folkskolor. Dessa skulle ligga i socknarnas mer avlägsna trakter. De hade rätt att drivas med oexaminerade lärare. Mellan 1880 och 1920 gick var sjunde elev i dessa skolor som fungerade som parallellskolor till folkskolorna.

Mångsbodarna var till en början en fäbod och finns omnämnd i 1663-64 års fäbodutredning. Fäboden brukades som hemfäbod av bönder från Evertsberg och Dysberg. Vi mitten av 1800-talet blev ett fäbodhushåll bofast och senare utvecklades permanentbebyggelse med sammanlag ett 10-tal gårdar. Samtidigt fortsatte andra gårdar att brukas som fäbodställen. Med en försiktig beräkning bodde och arbetade i byn omkring 200 personer, fäbodbrukarna inräknade. I bondesamhällets årscykel ägde fäboddriften rum mellan maj och september. Fäbodbruket i Mångsbodarna upphörde i slutet av 1950-talet eller början av 1960-talet. Fram till 1975 fanns dock en djurbesättning hos en av de fastboende gårdarna. Elektricitet kom till byn 1989. Idag finns en boende i Mångsbodarna. Gårdarna sköts nu som fritidshus.

Motivering till Länsstyrelsens beslut

Mångsbodarnas gamla skola är en mycket välbevarad och typisk representant för landsbygdens mindre folkskolebyggnader i äldre tid.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos förvaltningsrätten enligt bilaga (formulär 1).

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit länsråd Inger Eriksson, beslutande, företrädare för Rättsenheten, Samhälls- och boendefunktionen och länsantikvarie Ulf Löfwall, kulturmiljöfunktionen, föredragande.

Inger Eriksson

Ulf Löfwall

Bilaga 1: Hur man överklagar

Bilaga 2: Situationsplan

Kopia till: Lantmäteriet Dalarna, Box 1962, 791 19 Falun
Riksantikvarieämbetet, Samhällsavdelningen, Box 5405, 114 84 Stockholm
Stadsbyggnadskontoret i Älvdalen
Dalarnas museum, Box 22, 791 21 Falun

Bilaga 2

